

PRIMENA POSTUPKA METALIZACIJE U REPARATURI ELEMENATA I ARMATURA U PROCESNOJ INDUSTRIJI

Branko Tasevski, inž., Mileta Janovljević, dipl. inž.,
Dragan Milenov, inž., NIS "Naftagas",
Pogon "Održavanje", Zrenjanin

Postupak metalizacije ima velikog udela u reparaturi istrošenih delova u industriji. Primenjuje se na mestima: čvrstih sklopova i sklopova i zaptivnih površina i kao zaštita od korozije, uticaja toplote i habanja. Svi materijali se mogu metalizovati. Kao zaštitni slojevi nanose se: ugljenični i visokolegirani čelici, keramika, molibden, bronza, bakar, aluminijum, cink i dr., nezavisno od osnovnog materijala. U radu su izložene osnovne karakteristike postupka metalizacije i praktični primeri postupka metalizacije na delovima koji se najviše koriste u procesnoj industriji, kao što su: osovine, rezervoari, cevovodi, mehanički zaptivači, delovi kompresora i pumpi.

Ključne reči: metalizacija; prevlaka; zaštita; reparatura; propisi i standardi

APPLICATION OF THE METALLIZATION PROCEDURE IN REPAIRING THE ELEMENTS AND ARMATURES IN PROCESS INDUSTRY

Metallization as a repairing procedure of worn parts in industry is applied to: tight fits, slide fits, sealing surfaces and in prevention from corrosion, heating and wearing. All materials could be metallized. Protection coatings are: carbon and alloy steels, ceramics, molybdenum, bronze, copper, aluminium, zinc etc., all independent of basic material. In the paper the characteristics of metallization processes are explained. A few models of metallization which are most frequently used are also presented, such as: shafts, reservoirs, pipelines, seals, parts of compressors and pumps.

Key words: metallization; metal coatings; coating; protecting; repairing; rules and standards

UVOD

Metalizacija je postupak nanošenja rastopljenog metalnog praha ili žice na prethodno pripremljenu površinu. Dodatni materijal prolazi kroz plamen gorivih gasova na uređaju za metalizaciju (slike 1 i 2), gde se vrši topljenje dodatnog materijala i pod pritiskom gasa ili vazduha nanošenje na željenu površinu. Veza sa osnovom se ostvaruje na više načina i može biti: mehanička, metalurška i hemijska, odnosno vrši se adhezija, ukleštenje i difuzija dodatnog u osnovni materijal.

Postoje dva postupka metalizacije – hladni i topli postupak.

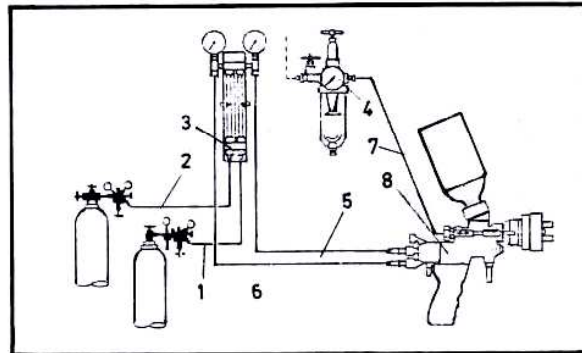
Osnovne karakteristike hladnog postupka

Temperatura radnog komada	maks. 105°C
Snaga vezivanja	3000–6000 N/cm ²
Tvrdoća sloja	HRA 82 (Al) – 1300 HV (WC, Al103)
Debljina sloja	0,05–5 (20) mm
Poroznost sloja	3–15%
Debljina veze sa osnovnim materijalom	maks. 0,05 mm.

Svi metalni materijali se mogu metalizirati; staklo, nemetali i oni nakon metalizacije ne menjaju mehaničke osobine zbog niskih temperatura rada i malog unosa toplote u osnovni materijal.

Osnovne karakteristike toplog postupka

Temperatura radnog komada	1050–1150°C
Snaga vezivanja	> 8000 N/mm ²
Tvrdoća sloja	160 NV (Ni) – 1500 HV (WC)
Debljina sloja	0,1–3 mm
Debljina veze sa osnovnim materijalom	maks. 0,1 mm (slika 3)
Poroznost sloja	0–3%

Slika 1. Oprema za metalizaciju prahom; 1 – kiseonik, 2 – acetilen, 3 – merač protoka, 4 – regulator vazduha, 5, 6, 7 – priključna creva za kiseonik, acetilen i vazduh, 8 – uređaj za metalizaciju

Toplim postupkom se mogu metalizirati samo materijali koji imaju tačku topljenja iznad 1150°C, odnosno iznad temperature topljenja dodatnog materijala. Važno je znati da prilikom tople metalizacije materijali koji su termički obrađeni (poboljšanje, kaljenje, cementacija i dr.) gube deo svojih svojstava u zavisnosti od debljine i debljine sloja koji se nanosi, zbog visokih temperatura na kojima se vrši topla metalizacija.

Materijali u obliku praha ili žice koji se koriste za metalizaciju su: ugljenični čelici, ugljenični visokolegirani čelici, obojeni materijali, keramika ($Al_2O_3 \cdot ZrO_2$), volfram-karbid, kobalt, kermeti.

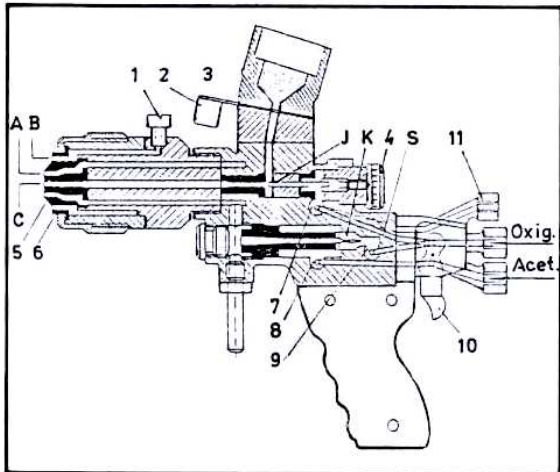
Izbor zaštitnog sloja zavisi od namene proizvoda koji se zaštićuje.

Metalizirani slojevi mogu biti otporni na:

- habanje (abraziju, eroziju, kavitaciju, trenje, koroziju i dr.),

- kontaktnu koroziju,
- trenje metala o metal,
- udar,
- dejstvo toplih gasova.

Slika 2. Uredaj za metalizacije CASTODYN 2000; 1 – ventil za vazduh, 2 – poluga za prah, 3 – priključak za prah, 4 – regulator količine praha, 5 – dizna, 6 – dizna SCF, 7 – regulator protoka praha, 8 – ventil za acetilen, 9 – ventil za kiseonik, 10 – poluga za gas, 11 – priključak za gas; A – izlaz gasne smeše, B – izlaz vazduha, C – izlaz praha

Elektrootporni slojevi

Pojedine prevlake se mogu nakon metalizacije termički obraditi (hromirati, niklovati, nitrirati i sl.).

PRIPREMA POVRŠINE

Pre početka nanošenja prevlake površina se mora pripremiti. Priprema se vrši na više načina, u zavisnosti od karakteristika dodatnog materijala i opterećenja radnog predmeta. Najčešće primenjivane pripreme osnovnog materijala su: grubo struganje, narezivanje zavojnice koraka 0,7–1,2 mm, dubine 0,3–0,4 mm i peskarenje sa korundom granulacije 1–3 mm (slika 4).

PRIMENA

Ovde će biti prikazani pojedini primeri primene postupka metalizacije, kao i osnovne karakteristike metaliziranih proizvoda.

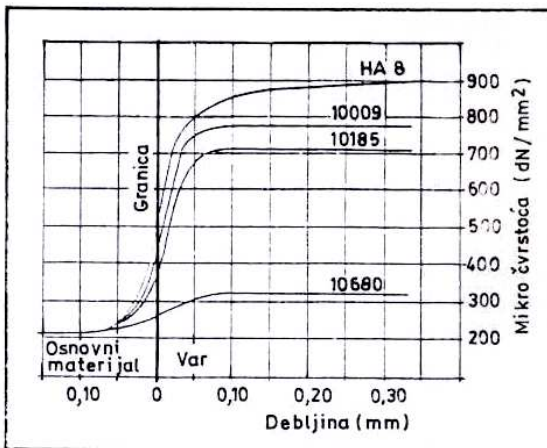
Metalizacija delova u hemijskoj i prehrambenoj industriji

Metalizacija osovine. Na osovinama se vrši metalizacija na površini naleganja ležaja glavčine, obrtnih kliznih delova i zaptivača. Nanose se dodatni materijali na bazi ugljeničnih i visokolegiranih čelika otpornih na koroziju. Na mestima naleganja zaptivača u agresivnim sredinama vrši se i nanošenje prevlake na bazi keramike, koja ima visoku otpornost na koroziju i habanje.

Metalizacija čahura. Metalizacija čahura se vrši najčešće dodatnim materijalima otpornim na korozije i habanje. Najčešće se nanose visokolegirani čelici, keramika i za slojeve izložene ekstremnom habanju, volfram-karbid i samotečne legure na bazi Cr, Ni, B.

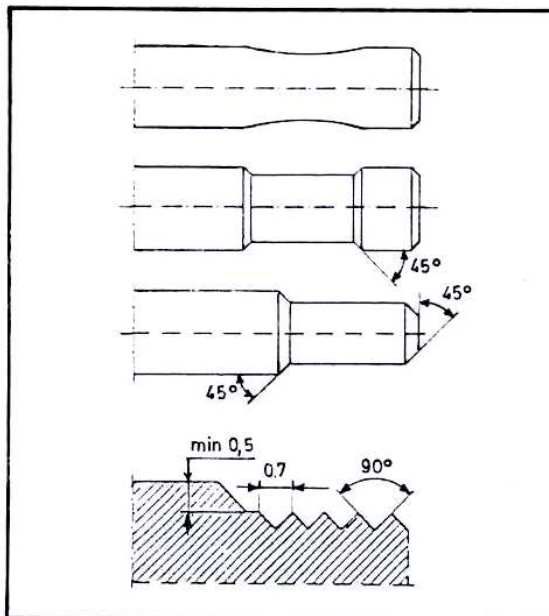
Rezervoari, cevovodi, mostovi, plovn objekti. Na rezervoarima se najčešće nanose površine izložene spoljašnjim

uticajima. Nanose se slojevi otporni na koroziju i to: cink-aluminijum, olovo ili na bazi nikla. Ovi slojevi se nanose u tankim slojevima do 0,20 mm i nakon metalizacije se vrši farbanje. Ovako zaštićeni rezervoari imaju duži vek i do nekoliko puta u odnosu na nemetalizirane površine.

Slika 3. Prikaz odnosa tvrdoće praha i dubine veze sa osnovom

Mehanički zaptivači. Na mehaničkim zaptivačima se nanose prevlake otporne na habanje trenjem i koroziju. Na mestima zaptivnih površina nanose se: keramika, volfram-karbid, molibden, samotečne legure na bazi Ni, Cr i B. Ovako nanoseni slojevi su izuzetno pogodni zbog svoje mikroporoznosti koja omogućava izuzetna klizna svojstva, ali nisu pogodni za zaptivanje gasova.

Slika 4. Priprema površine za metalizaciju

Kompresori, klipne pumpe. Na kompresorima se metaliziraju sve površine koje se habaju i to: ventili, ventilska

sedišta, klipovi, radilica, klizne staze, ukrsne glave i klipnjače. U zavisnosti od radnog opterećenja i medijuma, biraju se prevlake koje se nanose i to: samotečne legure na bazi Ni i na bazi Ni, Cr i B, visokolegirani čelici na bazi Ni, Cr, Mo, Al, molibden, bronza, keramika i kermeti.

Višestepene pumpe. Na višestepenim pumpama metalizuju se osovina i rotor. Metalizacija rotora se vrši materijalima na bazi keramike, bakra, bronzne i legura Cr i Ni. Vrsta prevlake se bira u zavisnosti od medijuma koji se transportuje.

Noževi, lopatice, kalupi. Noževi za mlevenje su delovi izuzetno izloženi habanju, abraziji, udarima i koroziji u zavisnosti od funkcije dela. Primenom metalizacije toplim postupkom može se produžiti vek ovih proizvoda i do 10 puta, što je u praksi dalo veoma dobre rezultate. Na ove delove nanose se prevlake na bazi volfram-karbida, kobalta ili samotečne legure Cr, Ni, B.

KONTROLA KVALITETA

Kvalitet prevlake zavisi od kvaliteta veze prevlake i osnovnog materijala i kvaliteta prevlake, pa se vrši kontrola veze i prevlake. Kontrola veze sa osnovom vrši se prema JUS C.T7.120 i prema Pravilniku o tehničkim merama i uslovima za zaštitu čeličnih konstrukcija od korozije ("Službeni list SFRJ" br. 32/1970). Ovi propisi i standardi odnose se na metalizaciju pri zaštiti od korozije. Ostala primena nije našim standardima adekvatno rešena, pa se primenjuju inostrani standardi i to najviše AWS i DIN. Ovim standardima je predviđeno ispitivanje veze sa osnovom kao i ispitivanje na abraziju, eroziju, kavitaciju i mehaničkih osobina na smicanje, istezanje i tvrdoću.

ZAKLJUČAK

Primena metalizacije je velika i u održavanju opreme mogu se uštedeti veoma velika sredstva. Primena metalizacije

nema nekih posebnih ograničenja i zavisi od ideje samih tehnologa održavanja i konstruktora. Metalizacija se primenjuje u avio-industriji, industriji motora, hemijskoj, naftnoj i prehrambenoj industriji, brodogradnji i dr., kako u reparaturi tako i u izradi novih proizvoda.

Uspešno nanošenje metalizacionog sloja najviše zavisi od pravilne primene tehnologije metalizacije i izbora dodatnog materijala prema opterećenju radnog komada. Najveće greške se dešavaju upravo u tim segmentima procesa. Za uspešnu reparaturu i sigurnost u rad metaliziranih delova, potrebno je obezbediti stručno lice iz te oblasti, ili da metalizaciju obavlja preduzeće koje ima uspeha u tome radu.

LITERATURA

- [1] **Tasevski, B., M. Janovljev, T. Milošević:** *Iskustva u zaštiti poljoprivrednih alatki i delova poljoprivrednih mašina od habanja postupkom tople metalizacije, XX savetovanje poljoprivredne tehnike Vojvodine, Donji Milanovac, 1994.*
- [2] **Hermant, V., J. Feler:** *Mezőgazdasági gépkatreszek felújítása, Könyvkiado, Budapest, 1986.*
- [3] **Rudolf, P.:** *Metalizacija raspršivanjem. Zavod za zavarivanje, Beograd, 1984.*
- [4] **Tasevski, B., M. Janovljev:** *Zbirka rešenih primera iz metalizacije, Metronic, Zrenjanin.*
- [5] **Smith, D.:** *Veštine i tehnologije zavarivanja, "Vuk Karadžić", Beograd, 1995.*